

SONATA-DIALOG PENTRU FAGOT ȘI PIAN DE V. ROTARU

SONATA-DIALOGUE FOR BASSOON AND PIANO BY V. ROTARU

VLADIMIR TARAN,

lector superior, doctorand,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

În paginile acestui articol, autorul analizează particularitățile stilistice ale Sonatei-dialog pentru fagot și pian de Vladimir Rotaru, evidențiind predilecția compozitorului pentru genul muzicii instrumentale de cameră, preponderent, pentru pian și instrumente aerofone. Sonata-dialog în discuție se caracterizează printr-un limbaj muzical adânc ancorat în folclor (cu ritmuri specifice dansurilor populare moldovenești), prin utilizarea principiilor improvizatorice în dezvoltarea materialului și prin virtuozitatea originală a partiției solistice. În calitate de interpret al sonatei (ca solist), autorul sugerează unele recomandări metodice soliștilor-fagotiști în vederea realizării unei interpretări de performanță a creației.

Cuvinte-cheie: sonată, folclor, linie melodică, construcție intonațională, formațiuni tematice, procedee polifonice

In the pages of this article, the author analyzes the stylistic peculiarities of the Sonata-dialogue for bassoon and piano by Vladimir Rotaru, highlighting the composer's predilection for the genre of instrumental chamber music, mostly for piano and wind instruments. The Sonata-dialogue in question is characterized by a musical language deeply rooted in folklore (with specific rhythms of the Moldovan folk dances), by using the principles of improvisation in developing the material and original virtuosity of the solo part. As a performer (soloist) of the sonata, the author suggests some methodical recommendations to bassoon-soloists in order to achieve a successful interpretation of the creation.

Keywords: sonata, folklore, melodic line, intonational construction, thematic structure, polyphonic techniques

Examinând evoluția genului de sonată în creația compozitorilor din Republica Moldova, muzicologul Svetlana Țircunova menționează ca acesta „...este considerat în mod tradițional unul dintre cele mai importante genuri din sistemul creației componistice de orientare europeană. Studiile profesionale includ, în mod obligatoriu, însușirea formei de sonată, utilizarea unui astfel de gen. Din aceste considerente, evoluția sonatei poate fi un indiciu al nivelului tradiției componistice, dovadă a înzestrării sale profesionale, a originalității” [1, p. 88].

În ceea ce privește creația compozitorului Vladimir Rotaru, trebuie să menționăm că domnia sa a excelat în diferite genuri: muzică simfonică, muzică de cameră vocală și instrumentală, muzică de concert, miniaturi, cicluri, lucrări ample. Un loc aparte, însă, îl dețin compozițiile pentru pian și instrumente aerofone. Printre operele sale muzicale, aparținând genului de sonată, amintim *Sonată-improvizație* pentru pian (monopartită, 1991), *Sonată pentru vioară și pian*, în 2 părți – *Recitativ, Allegro scherzando* (1993) și *Sonata-dialog pentru fagot și pian* (2003).

Sonata-dialog pentru fagot și pian de Vladimir Rotaru se situează în aria experimentelor, care sunt întreprinse de compozitor în domeniul genului și formei. Premiera creației a avut loc în Sala Mare a Academiei de Muzică Teatru și Arte Plastice pe data de 10.06.2003, în interpretarea lui Vladimir Taran (fagot) și a Svetlanei Danilova (pian).

În această lucrare sunt observate anumite legități stilistice proprii creației lui Vladimir Rotaru. După cum afirmă Elena Mironenco „...dominanta autentică a creației lui Vladimir Rotaru reprezintă gândirea națională” [2, p. 88]. În primul rând, este vorba de limbajul muzical, pătruns de mijloace intonaționale, de ritmurile și modurile provenite din folclorul național. În *Sonata* lui Rotaru se simte influența puternică a dansurilor moldovenești, care formează izvorul principal al limbajului muzical al compozitorului. În al doilea rând, este vorba de principiile improvizatorice folosite în dezvoltarea materialului (după principiul evoluției, manifestat în libertatea lăuntrică de construire a formei lucrării). În al treilea rând – virtuozitate originală, care presupune un nivel înalt de tehnică interpretativă.

Compoziția sonatei își are începutul în muzicalitatea populară. Mai întâi de toate, atragem atenție la construcția lucrării care este monopartită, ceea ce nu este caracteristic pentru sonatele clasice,

construite tradițional din trei sau patru părți. Desfășurarea tematică nu se bazează pe confruntările de contrast ale temelor (tradiționalele confruntări ale temeii principale și ale celei secundare), ci, invers, aceasta apare din construcția primelor zece măsuri, care formează nucleul generator al sonatei, îmbinând în sine funcțiile de introducere și expoziție ale materialului muzical.

Forma lucrării este greu de determinat univoc, deoarece un rol deosebit, în acest caz, îl joacă revenirea permanentă, variată, la ideile muzicale primare ale lucrării. Totuși, cu toată libertatea discursului muzical, sonata se dezvoltă într-o linie dramatică cu o culminație patetică, astfel, formând centrul de gravitate (*Maestoso e appassionato*, cifra 9), cu unele elemente de repriză.

Una din particularitățile acestei partituri constă în numeroasele indicații foarte detaliate în text, legate de schimbarea tempo-ului, a procedurilor de emisie a sunetelor, a nuanțelor dinamice: *Allegro appassionato* (c. 1, cifrele 11, 13), *Un poco piu mosso* (cifra 1; A), *Agitato* (cifra 2), *Sostenuto e drammatico* (cifra 3), *Piu mosso leggero* (cifra 4), *Piu mosso* (cifrele 5, 8), *Sostenuto* (B; cifrele 6, 7), *Maestoso e appassionato* (cifra 9), *Presto e staccato* (cifra 10), *Piu mosso e poco a poco stringendo* (cifra 12), *Sostenuto e molto espressivo* (cifra 14) ș. a., care contribuie substanțial la formarea atmosferei dramatice a lucrării. Așadar, baza intonațională a melodiei cu caracter instrumental o constituie alternanța mișcării treptate (în principiu, descendente) și expunerea prin salturi la intervale mari – cvinte perfecte, sexte mici, septime mari.

Exemplul 1

Allegro appassionato

The image displays a musical score for a piece titled "Allegro appassionato". The score is written for piano and consists of three systems of staves. Each system includes a bass clef staff (left hand) and a grand staff (right hand) with a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature is two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 12/8. The first system begins with a dynamic marking of *f* (forte). The notation includes various rhythmic values, slurs, and articulation marks, illustrating the dramatic and expressive character of the piece.

Expresivitatea și intensitatea dezvoltării liniei melodice nu sunt atenuate nici de ritmul pitoresc de doină la 12/8. În acest compartiment expozițional, compozitorul recurge la schimbări frecvente de măsură (3/8, 6/8, 9/8), ceea ce conduce la o liberare și mai mare a desfășurării melodiei.

Utilizarea mordentelor, a apogiaturilor, imprimă discursului acea bogăție a coloritului popular atât de caracteristică muzicii lui Vladimir Rotaru. Până la sfârșitul lucrării, în discursul melodic nu survin schimbări deosebite (construcția intonațională, caracterul), variind doar registrul, continuarea sunării. Compozitorul face apel la melodie și o transpune în diferite tonalități. Așadar, dacă la început tema începe cu sunetul *mi-bemol*, pe parcurs, ea începe de la *re* (cifra 1) sau de la *fa* (cifra 6).

Totuși, saltul de la cvintă, urmat de două secunde din debutul melodiei, dau un nou imbold pentru apariția și dezvoltarea unor noi formațiuni tematice. Într-un caz, discursul duce chiar la o mișcare foarte agitată (cifra 2/A). În alt caz (cifrele 4, 7) – trece într-o construcție improvizatorică liberă, având ca scop, după părerea noastră, demonstrarea măiestriei interpretului și a posibilităților instrumentului (cifrele 4, 5, 8). Mișcările de octavă accentuate, indicația agogică *piu mosso scherzando*, hașura *staccato* sunt remarcile autorului, care conferă muzicii caracterul *scherzando*.

Un aspect important de construire tematică a sonatei reiese din mișcarea jumătății a doua din tema inițială, formată din 10 măsuri. Devenind independentă (în cifrele 2, 3, 4B, 9, 11), ea se evidențiază prin expresivitate deosebită.

Exemplul 2

Materialul tematic expus inițial în registrul mediu este preluat cu o octavă în jos, fiind caracterizat printr-un dramatism aparte, susținut de remarca autorului *Agitato drammatico*, care, spre sfârșit, scade și aproape că dispare. Cu o mare putere de exprimare se simte căderea în mișcare de septimă mică. La sfârșit (cifra 14), la *fortissimo*, cu susținerea pianului, sunt confirmate principalele intonații ale temei.

Exemplul 3

Apariția gamei în mișcare descendentă, expusă prin durate de optimi și acordurile de la sfârșitul sonatei (*Maestoso*, în nuanțe de *forte/fortissimo*), creează o imagine cu adevărat dramatică.

Exemplul 4

Referindu-ne la denumirea lucrării, *Sonata-dialog*, putem menționa că autorul redă o convorbire egală dintre două personaje. Compozitorul, bineînțeles, a dorit să țină cont și de importanța partidei pianului în această lucrare, deoarece *sonata* în discuție a fost scrisă, la început, pentru pian, apoi, a fost redactată pentru fagot și pian, de unde și provine denumirea de *sonată-dialog*. Într-adevăr, partida pianului îndeplinește nu doar funcția de acompaniament, de însoțitor, ci și rolul de participant egal la dialog. Aceasta se manifestă prin bogăția și varietatea facturii, prin procedee tehnice destul de dificile, prin preluarea tematismului din partida fagotului.

Sonata-dialog pentru fagot și pian cuprinde tot registrul fagotului: *Si-bemol*₁ până la *re-bemol*². Ca și pianul, fagotul are o partidă complicată ce necesită o virtuozitate avansată și depinde de tehnică, de respirație, de rezistența interpretului.

Ansamblul între fagot și pian se întemeiază pe o dezvoltare complexă și pe o completare reciprocă, asigurată, adesea, prin procedee polifonice, cum ar fi, imitația. Culminația lucrării (cifrele 9-10) este realizată prin intonații decisive, la început, expuse cu triolete, apoi, cu șaisprezecimi, care apar într-o mișcare contrară. Toate aceste procedee imprimă discursului muzical un dramatism și mai mare.

Sub aspect interpretativ remarcăm că solistul trebuie să fie bine pregătit, să dispună de o rezistență impecabilă. Muzicianul trebuie să obțină nu doar o expresie adecvată a materialului tematic, dar și o intonație perfectă, mai ales, că în linia melodică sunt implicate unele sunete pe care este destul de dificil de a le controla intonativ (este vorba de sunetele *mi-bemol*, *re* etc.).

Una din posibilitățile specifice ale fagotului constă în posibilitatea utilizării a mai multor variante ale digitației, cu ajutorul cărora se pot obține diverse nuanțe timbrale ale sunetului, se poate regla intonația și, adeseori, acestea au un rol important la redarea diferitor caractere muzicale (*cantilene*, *scherzo* etc.).

De asemenea, interpretarea creației în discuție implică adaptarea solistului-fagotist la schimbul registrelor, ceea ce necesită o flexibilitate mare a aparatului interpretativ, a intensității buzelor, a coloanei de aer expirate pentru a obține intonația și culoarea timbrală a sunetului. Solistul trebuie să trateze în mod individual indicațiile agogice, dinamice ale lui Vladimir Rotaru și să reușească să creeze o imagine artistică proprie a *Sonatei-dialog*, exprimându-și, astfel, individualitatea artistică. Aceste calități s-au exprimat destul de unitar, dacă ținem cont de faptul că lucrarea a fost prezentată în premieră absolută (în 2003) și nu a dispus, până atunci, de tradiții proprii de interpretare.

Analiza acestei lucrări ne-a permis să deducem următoarele concluzii:

– În această lucrare Vladimir Rotaru redă influența puternică a dansurilor moldovenești, care formează sursa principală a limbajului muzical.

– *Sonata-dialog* reprezintă perioada de maturitate a creației compozitorului unde se scot în evidență creația sa, stilul și maniera de interpretare.

Referințe bibliografice

1. ЦИРКУНОВА, С. Старое и новое в сонате композиторов Молдовы. В: *Традиционное и новое в музыке XX века*. Кишинев: Goblin, 1997.
2. МИРОНЕНКО, Е. *Композитор Владимир Ротару*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2000.